

אמר ליה רב פפא לרבא: תניא דמסייע לך שבגובה חלל תליא מילתא:

דתניא: מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה יותר מפתחו של היכל — ימעט!

ומוכח כי אם אין בחלל המבוי יותר מעשרים, אלא יש בו עשרים בלבד, לא מיפסיל. שהרי והיכל גופו — חללו של פתחו הוא עשרים אמות. ומשמע כי כל פתח שאין חללו גבוה יותר מחלל פתח ההיכל לא מיפסיל!

איתיביה רב שימי בר רב אשי לרב פפא אהא דאמרן "חלל מבוי תנן", מהא דתניא:

אם בא לתקן מבוי שהוא למעלה מעשרים — כיצד הוא עושה?

מניח קורה משפת עשרים ולמטה.

ומשמע כי צריך שתהיה הקורה בתוך עשרים.

ואי "חלל מבוי" תנן, אין צריך שתיכנס הקורה בתוך החלל, שהרי כל שאין גובה החלל יותר מעשרים לא מיפסיל!?

ומשנינן: אימא הכי: מניח קורה משפת עשרים ולמעלה. ואין צורך שתיכנס הקורה בתוך עשרים.

ומקשינן עלה: והא כברייא "משפת עשרים ולמטה", קתני!

ומשמע שעובי הקורה צריך שיהיה בתוך עשרים!?

אבל מבוי דלרבים היא עשויה, אין טורחים לעיין אם נפסלה דפמבוי אהרדי [סומכין אחד על השני] ולא מדרכי.

וכמו דאמרי אינשי [נוהגין לומר]: קדרא דבי שותפי [קדירת תבשיל של שותפים] לא חמימא ולא קריא [אינה חמה ואינה קרה], כי מתוך שסומכין האחד על השני, אין מי שידאג לחמם את הקדירה או להקר אותה.

רבינא אמר: סוכה שחיוב ישיבתה הוא דאורייתא, אין צריך לגזור בה שמא ינטל עובי הסכך שלמטה מעשרים, דודאי יתקן אותה מיד ולא יתעצל.

אבל מבוי, שהחיוב לעשות בו קורה אינו אלא מדרבנן, בעי חיזוק, וצריך לגזור שמא תירקב תחתונה של קורה, ותעמוד כולה למעלה מעשרים, ולא ימהר לתקנה כיון שכל חיובה אינו אלא מדרבנן.

ומיבעי לן: מאי הוה עלה דמקצת קורה ומקצת סכך בתוך עשרים אם כשרים הם או לא?

רבה בר רב עולא אמר: זה וזה קורה וסכך פסולים.

רבא אמר: זה וזה כשרים, ומשום ד"חלל גבוהה" שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה הוא דתנן דפסול, אבל כל שאין חלל הסוכה למעלה מעשרים, אף על פי שאין הסכך עצמו בתוך עשרים — שפיר דמי.

וכן "חלל מבוי" שהוא גבוה מעשרים הוא דתנן דפסול. [דהא קתני "למעלה" מעשרים אמה, תורת חיים, ראה שם].

9. כן פירש רש"י כאן. אבל לקמן יג ב נתן רש"י טעם אחר להא דבעי בריאה — ביאור הלכה

ומשנינן: לעולם חלל מבוי של עשרים אמה כשר, ותנא דברייטא הכי קאמר:

א. מניח את הקורה משפת חלל עשרים ולמעלה, כי די בכך שלא יהיה חלל יותר מעשרים.

ב. ואם בא להנמיכה מאד ולתתה "למטה", סמוך לתחתית המבוי, כדי לצמצם את גובה חלל הפתח, יניחנה משפת עשרה טפחים של פתח המבוי ולמעלה, עד שישאר בגובה חלל המבוי לפחות עשרה טפחים, כי בפחות מחלל עשרה לא הוי מבוי.

והא קא משמע לן התנא בהך ברייתא: שהשיעור הנמוך ביותר של עשרה טפחים שקבעו חכמים לפתח המבוי דלמטה, מתייחס לחלל שבפתח [ולא למקום הקורה], כלמעלה, בדומה לשיעור הגבוה ביותר של עשרים אמה, שהוא מתייחס לחלל ולא למקומה של הקורה.

מה למעלה חללה של קורת המבוי צריך שיהיה עד עשרים ולא יותר, ואין צורך שהקורה עצמה תהיה תוך עשרים. אף למטה, חללה של קורת המבוי צריך שיהא גבוה לפחות עשרה. ללמדך, שאם תהיה מקצת מהקורה בתוך עשרה, פסול, לפי שבעינן חלל בגובה עשרה טפחים לפחות.

בכמה מקומות נתנו חכמים שיעור לפי אמות [כגון במשנתנו: "מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה"]. ועתה מבארת הגמרא באיזה אמות שיערו חכמים. כי יש מהן ששיערו חכמים באמה בת חמשה טפחים, ויש מהן ששיערו חכמים באמה בת ששה טפחים.

ובכל מקום — אזלינן לחומרא.

אמר אביי משמיה דרב נחמן:

"אמת פוכה", האמה ששיערו בה חכמים לענין סוכה, וכן "אמת מבוי" — באמה בת חמשה טפחים שיערו!

אבל "אמת כלאים" — באמה בת ששה טפחים שיערו!

ומשמע ממימרא זאת של רב נחמן, שבכל מקום אזלינן לחומרא. שלכן חילק רב נחמן בין אמת סוכה ואמת מבוי, שאותן משערים לחומרא באמה מצומצמת של חמשה טפחים, וכפי שיבואר להלן, לבין אמת כלאים שמשערים באמה של ששה טפחים כדי להחמיר בהרחקת הכלאיים.

ומבארת הגמרא: אמת מבוי באמה בת חמשה — למאי הלכתא? לאילו דיני מבוי ששיערו חכמים באמות, אמרינן שבאמה בת חמשה שיערום?

א. לגובהו של מבוי — שלא יהא גבוה למעלה מעשרים אמה קטנות בנות חמשה טפחים.

ב. ולפירצת מבוי. דקיימא לן שאם נפרץ אחד מכתלי המבוי פירצה גדולה יותר מעשר אמות, אסור לטלטל במבוי. ומשערים את הפירצה לחומרא בעשר אמות קטנות, בנות חמשה טפחים [דהיינו חמשים טפחים].

ומשערים באמות קטנות היות וביחס לשתי הלכות הללו המדידה באמה קטנה בת חמשה טפחים היא לחומרא.

ומקשינן: היכי אמרת בסתם, שמשמע כי בכל ענין אמת מבוי משערים באמה בת חמשה?

והרי במבוי הקילו בו חכמים להתיירו בלחי או בקורה [בעוד שבחצר צריך דוקא פס של ארבעה טפחים]:

ואם כן, **הא איכא שיעור משך** [אורך] **מבוי**, שהוא לפחות **בארבע אמות** [ואם ארכו הוא פחות מיכן אין הוא ניתר בלחי וקורה אלא דינו כחצר, והוא ניתר רק בפס ארבעה]. **דלקולא**, שאם משערינן למשכו של המבוי באמה קטנה בת חמשה טפחים הוי לקולא, שהרי בכך נתיירו בלחי או בקורה.

והרי היה צריך להחמיר ולשער את משך המבוי באמה בת ששה!?

ומשנינן: רב נחמן סבירא ליה **כמאן דאמר** שיעור משך מבוי אינו ארבע אמות אלא הוא **בארבעה טפחים**, שאין משערין אותו באמות כלל [ופלוגתא דאמוראי היא — לקמן]!

ואיבעית אימא: רב נחמן נמי מצי סבר כמאן דאמר שיעור משך מבוי **בארבע אמות**. ולעולם משערין באמה גדולה בת ששה טפחים, ולהחמיר.

ורב נחמן, לא בכל ענין אמר שמשערים באמה בת חמישה טפחים, אלא רק לענין **רוב** דיני מבוי ששיערו חכמים **באמות**, **קאמר** רב נחמן שהן באמה בת חמשה, אך לא בכולן!

עוד מבארת הגמרא: הא דאמר רב נחמן **אמת סוכה באמה בת חמשה — למאי הלכתא?**

א. **לגובהה** של סוכה, שלא תהא למעלה מעשרים אמה קטנות בנות חמשה טפחים.

ב. **ולדופן עקומה**.

דקיימא לן, שאם סיכך את הסוכה בסכך פסול סמוך לדפנות הסוכה, בפחות מארבע אמות מהדפנות, ואת מרכז הסוכה הוא סיכך בסכך כשר, אין הסוכה נפסלת בכך, ויכולים לישב תחת הסכך הכשר, לפי שאין הסכך הפסול נחשב כדבר המפסיק בין הסכך הכשר לדפנות הסוכה.

אלא אדרבה, חשבינן לסכך הפסול כאילו הוא חלק מן הדופן, וכאילו נתעקמה הדופן ובאה לה עד הסכך הכשר, והרי אין כאן הפסק בין הסכך לדפנות, אלא אם כן היה שיעור הסכך הפסול ארבע אמות.

ושיעור ארבע אמות הללו משערינן באמה בת חמשה טפחים.

והטעם ששיערו חכמים בשתי הלכות אלו באמה בת חמשה טפחים הוא, משום דהוי לחומרא.

ומקשינן: היכי קאמר רב נחמן בסתם "אמת סוכה באמה בת חמשה"?

והא איכא משך [אורך] **סוכה שהוא בארבע אמות**.

דאי משערינן לה באמה קטנה בת חמשה הוי **לקולא**.

דהכי תניא, דשיעור משך סוכה הוא ארבע אמות:

רבי אומר, אומר אני: כל סוכה שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות – פסולה!

ומשנינן: רב נחמן – כרבנן סבירא ליה, דאמרי דלא משערין משך סוכה באמות כלל. כי אפילו אינה מחזקת הסוכה אלא ראשו ורובו ושולחננו של היושב בה, שהוא שבעה טפחים על שבעה טפחים, כשירה הסוכה.

ואיבעית אימא: לעולם שיטת רב נחמן כדברי רבי היא. ומשערין למשך סוכה באמה בת ששה טפחים.

ורב נחמן, רוב אמות של סוכה הוא דקאמר דמשערין באמה בת חמשה, ולא כולן.

איסור זריעת כלאיים מתחלק לשני לאוים חלוקים.

האחד, לזרוע בסמוך שני זרעים שונים.

והשני, לזרוע זרעים בכרם של גפנים.

בעוד שבכלאי זרעים האיסור הוא זריעה בסמוך, בכלאי הכרם האיסור הוא לזרוע זרעים בכל מקום ששם "כרם" עליו, אפילו שאין הזרעים סמוכים לגפנים.

וכגון, המקום המיועד לעבודת הכרם מסביבו, שהוא ארבע אמות, מצטרף לשם "כרם", וכן כרם שגדרו אותו מסביב בגדר, נחשב המקום הפנוי שבין הגפנים לגדר כחלק מהכרם, ואסור לזרוע בו.

תו מפרשין להא דאמר רב נחמן: **אמת כלאים באמה בת ששה טפחים – למאי הילכתא?**

לאמות שנאמרו בשיעור קרחת הכרם, ולמחול הכרם.

דתנן: שיעור קרחת הכרם:

קרחת הכרם היא הגדרה למקום בתוך הכרם הפנוי מגפנים, והנחשב למקום בפני עצמו, שלא חל עליו שם כרם, היות שהוא נקרא "קרחת הכרם" [כמו קרחת בשערות], ומותר לזרוע בו זרעים.

בית שמאי אומרים: רק אם היה רוחבה של הקרחת לפחות עשרים וארבע אמות, חל עליה שם קרחת הכרם, ובטל ממנה שם כרם, ויכול לזרוע בתוכה.

ובית הלל אומרים: די לה שתהא רחבה שש עשרה אמות כדי שיהיה מותר לזרוע בה זרעים.

והיינו, שירחיקו את הזרעים מהגפנים ארבע אמות מכל צד, כדי עבודת הגפן, וישאר מקום לזריעה בשיעור של שמונה אמות על שמונה אמות.

ושיעור מחול [סביבות] הכרם:

מקום פנוי בין הגפנים לגדר שמסביב הכרם, כשיש בו שיעור חשוב של שטח פנוי המחיל עליו שם של "מחול הכרם".

בית שמאי אומרים: אם היה בין הכרם לגדר שש עשרה אמות הרי זה מקום בפני עצמו, הקרוי "מחול הכרם", ואין עליו שם "כרם", ויכול לזרוע שם.

ובית הלל אומרים: בשתיים עשרה אמות סגי.

ומפרשת המשנה: **איזו היא קרחת הכרם?**

[ויש אומרים: טעמא דבית שמאי, משום שהם סוברים ששיעור "עבודת הכרם" הוא שמונה אמות, ומודו לבית הלל בשיעור "שדה" שהוא ארבע אמות].

ואיזהו "מחול הכרם"?

בין כרם לגדר [ומחול היינו סביבות הכרם, מלשון מחולות שרוקדות הנשים סביב].

וסברי בית הלל: אם אין שם שתיים עשרה אמה, מהכרם עד הגדר — לא יביא זרע כלל לשם.

לפי שארבע אמות מתוכן, הסמוכות לכרם, מיועדות ל"עבודת הכרם", ובטלים הן לכרם וחל עליהן שם כרם.

ומצד שני, ארבע האמות הסמוכות לגדר, כיון שדורכים האנשים שם, הרי בעל הכרם מתיאש מלזרועם. ולכן אין הם מצטרפין כדי לעשות את השטח הנותר לשדה בפני עצמו.

וכיון שנותר במקום הפנוי פחות מארבע אמות, אין אותו המקום חשוב להיקרא שדה בפני עצמו, אלא הוא בטל, ומצטרף לכרם הסמוך לו, ולכן אסור לזרוע שם.

אבל היו שם שתיים עשרה אמה, נותן לו לכרם כדי עבודתו שהוא ארבע אמות, וזרוע את השאר.

ובית שמאי סברי: בעינן שש עשרה אמה. דלשיטתייהו שיעור שדה שמונה אמות, ועוד ארבע אמות כדין עבודת הכרם, וארבע אמות הסמוכין לגדר.

[ויש אומרים: דטעמייהו משום דבעינן שמונה אמות לעבודת הכרם, וארבע לשיעור שדה, ועוד ארבע הסמוכים לגדר].

כרם שחרב שאין נטועים גפנים באמצעיתו, אלא נשארו נטיעות מארבעת צידי הקרחת: [והוא הדין אם נטוע רק משני צידי הקרחת]

סוברים בית הלל: אם אין שם בקרחת שש עשרה אמות לארכה ולרחבה, לא יביא זרע לשם.

כי, כאמור, ארבע אמות הסמוכות לחלק הנטוע, שהן מיועדות ל"עבודת הכרם" [מקום הנצרך למעבר בקר ועגלות בשעת בצירה ובשעת חרישה], הרי הן בטלים לכרם וכזורע בתוך הכרם דמי.

ושיעור שם שדה בפני עצמה, שלא תיבטל לכרם שבצדיה, אף הוא ארבע אמות, שהן מקום חשוב.

ולפיכך: אם לא נותר בקרחת [מלבד מקום עבודת הכרם] שמונה אמות, מתבטל מחצית השדה לכרם שבצדו, ומחציתו לכרם שבצידו השני, ואסור לזרוע שם כלל, כי הכל "כרם" מיקרי.

אבל היו שם בקרחת שש עשרה אמה — נותן לו לכרם, בכל צד, ארבע אמות כדי עבודתו של כרם, שאינו זורע בו, וזרוע את המותר.

ובית שמאי סברי: שיעור שדה שלא תיבטל לכרם שבצדיה הוא שמונה אמות. ולפיכך בעינן עשרים וארבע אמות. לפי:

ארבע אמות לכל צד כדי עבודת הכרם.

ושש עשרה אמה בינתיים, כדי שלא תתבטל חצי הקרחת, אם תהיה פחות משמונה אמות, לצד אחד של הכרם, וחציה השני לצד השני של הכרם.

ורבא משמיה דרב נחמן אמר: כל אמות שאמרו חכמים בין בסוכה ומבוי ובין בכלאים — באמה בת ששה משערים.

אלא, הללו, האמות שבכלאים משערינן להו באמות גדולות שוחקות [כשהאדם שוחק שפתיו מתרחקות זו מזו, ערוך]. כלומר: מודדים בטפחים גדולים, שנמדדים כשיש ריוח בין האצבעות [שהרי הטפח ארבע אצבעות], לחומרא.⁽¹⁰⁾

והללו, שבסוכה ושבמבוי באמות עצבות [כשהאדם עצב שפתיו מדובקות זו לזו, ערוך], כלומר: שנמדדים בטפחים קטנים, שהאצבעות מדובקות זו לזו, לחומרא.

מיתיבי לאביי משמיה דרב נחמן:

כל אמות שאמרו חכמים, באמה בת ששה, ובלבד שלא יהו מכוונות.

T-א

והשתא מקשינן: בשלמא לרבא משמיה דרב נחמן, מפרשינן להא דאמרינן בברייתא "ובלבד שלא יהו מכוונות", דהכי קאמר: ובלבד שלא יהו כל האמות שאמרו חכמים מכוונות ושוות זו לזו.

כי היכי דליחויין: הללו, האמות של כלאים שוחקות, והללו, האמות של סוכה ומבוי עצבות.

אלא לאביי קשיא, שהרי בהדיא אמרינן בברייתא שכל אמות משערינן באמה בת ששה!?

ובכל אלו האמות שהוזכרו, משערינן באמות גדולות בנות ששה טפחים — להחמיר!

ומקשינן: היכי קאמר רב נחמן בסתם: "אמת כלאים באמה בת ששה", דמשמע שבכל עניני כלאים מודדים באמה של ששה טפחים?

והא איכא רצופים [ומפרש להו בסמוך], ששיעורן הוא בארבע אמות, דאם משערינן להו באמה בת ששה הוי לקולא?

דתנן: כרם הנטוע שורות שורות רצופות, שאין בין שורה לשורה כדי צרכו להילוך עגלה בינתיים, אלא נטוע על פחות מארבע אמות בין שורה לשורה:

רבי שמעון אומר: כיון שאין דרך הכרמים להיות נטועים בצורה שכזאת — אינו נחשב "כרם" כלל, ומותר לזרוע שם זרעים.

וחכמים אומרים: הרי הוא כרם, ואסור לזרוע שם. מפני שרואין את האמצעיים [השורות האמצעיות] כאילו אינם, ונשאר בין שורה לשורה כשיעור הראוי.

והשתא תיקשי, הרי לרבי שמעון צריך לשער באמה קטנה, דאזלינן לחומרא.

ומשנינן: דרב נחמן סבירא ליה כרבנן, דאמרי אפילו נטועין רצופין הוי כרם.

ואיבעית אימא: לעולם איכא למימר דרב נחמן כרבי שמעון סבירא ליה.

ורק רוב אמות שהוזכרו לענין כלאים הוא דקאמר רב נחמן דמשערינן באמה בת ששה לחומרא, ולא כולן!

10. ההפרש שבין אמה שוחקת לאמה עציבה, ראה ב"עיונים".